

ПОЛИЦИСКА СОРАБОТКА ВО КРИВИЧНИТЕ ПРЕДМЕТИ ПОМЕЃУ МАКЕДОНИЈА И ЕУ

Апстракт: Со рапидниот пораст на транснационалниот криминал паралелно се наметнува потребата од меѓународната полициска соработка. За да се одговори на предизвиците таквата соработка е неопходно да биде интензивира од сите засегнати држави.

Република Македонија како и останатите држави не е имуна на транснационална криминална инфекција. Земајќи ја предвид географската положба на Македонија лесно може да се констатира дека нејзината територија, ако не друго, претставува транзит на илегални стоки и услуги наменети за европскиот илегален пазар.

Република Македонија соработува со сите круцијални организациони структури кои се борат против транснационалниот криминал. Значајна улога заземаат Европол и Интерпол. Овие полициски организации избобилуваат со стручен и искусен кадар, финансиски средства, информациски системи, логистика и меѓународен углед. Соработката со истите е од исклучителна важност.

За да постои успешна полициска соработка помеѓу државите против транснационалниот организиран криминал првенствено, неопходно е да се преземат низа активности на билатерален или на мултилатерален план. Склучување на меѓународни договори, организирање на меѓународни симпозиуми, хармонизација на домицилните легислативи и други чекори во полза на сузбињето на транснационалниот криминал.

Овој труд има за цел да го проучи поимот на полициската соработка инклузивно со историскиот развој и перспективите, начините на полициска соработка, полициската соработка на Република Македонија и Европската Унија во кривичните предмети и Шенгенскиот информационален систем. При елаборирањето на горенаведеното покрај разработување на позитивните страни на полициската соработка ќе се обидам да ги детектирам и образложам пречките кои креираат застој во борбата против транснационалниот криминал, како и искуствата кои Република Македонија ги има стекнато во полето на меѓународната полициска соработка и пракса.

Со обработка на содржините на темата сметам дека ќе се придонесе кон зголемување на интересот за анализа на меѓународното казнено право. Очекувам дека истражувањето во овој сегмент ќе одговара со слични

1) Студент на втор циклус студии на Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

анализи од други високообразовни институции коишто во крајна инстанца ќе бидат од корист за правната наука и практика.

Клучни зборови: *меѓународна полициска соработка, меѓународна правна помош, транснационален организиран криминал, информациски системи, екстрадиција*

Vladimir IGNATOV

POLICE COOPERATION IN CRIMINAL CASES BETWEEN MACEDONIA AND EU

Abstract: With the rapid growth of transnational crime in parallel there is a need for international police cooperation. To answer the challenges, such cooperation needs to be intensified by all concerned countries.

Republic of Macedonia and other countries is not immune to transnational criminal infection. Taking into account the geographical position of Macedonia can easily conclude that its territory if anything is illegal transit of goods and services intended for the European illegal market.

Republic of Macedonia cooperates with all the crucial organizational structures that fight against transnational crime. They occupy an important role, Europol and Interpol. These police organizations for ample professional and experienced staff, financial resources, information systems, logistics and international reputation. Cooperation with them is of utmost importance.

To be a successful police cooperation between countries against transnational organized crime, primarily, it is necessary to undertake a series of activities at bilateral or multilateral level. Conclusion of international agreements, organizing international symposia, domicile harmonization of legislation and other steps in favor of fighting transnational crime.

This paper aims to explore the concept of police cooperation inclusive with historical development and perspectives, ways of police cooperation, police cooperation between Macedonia and the European Union in criminal cases and the Schengen information system. In the elaboration of the above despite the elaboration of the positive aspects of police cooperation will try to detect obstacles and argue that create a lag in the fight against transnational crime and the experiences that Macedonia has gained in the field of international police cooperation and practice.

Processing the contents of the topic I think will contribute to increasing interest in the analysis of international criminal law. I expect that the research in this segment will match with similar analyzes of other higher education institutions that ultimately will benefit legal science and practice.

Key words: *International police cooperation, International legal assistance, transnational organized crime, Information systems*

Вовед

Криминалот претставува неизбежна придружна девијантна појава на општеството и неговиот развој. Со менувањето на времињата се променуваат само неговите причини, интензитет и појавни форми, како и формите на казнената репресија. Во одделни епохи негови елементарни причини како феномен се тие од економска природа, во други, тие од социјална, во трети, од политичка природа, но секогаш останува константата на патолошки мотивираниот криминал. Независно од можностите и дострелот на криминалната превенција (меѓународна и национална), која во некоја најоптимистичка визија би можела да ги елиминира сите други социјално детерминирани фактори на криминалот, ќе останат неговите форми што се резултат на патолошките, нагонските и на другите несовладливи индивидуални фактори.

Меѓународната полициска соработка зазема сè позначајна улога во сферата на меѓународната соработка за спречувањето на криминалот, и тоа како класичните, така и новите форми на криминал. Така, спречувањето на новите форми на транснационален организиран криминал е незамисливо без координирана акција на полициските служби на повеќе држави во откривањето на делата и извршителите во обезбедувањето докази итн. Во вршењето на својата превентивна и детектирачка функција полицијата може најбрзо и најефикасно да реагира во случај на бегство во друга држава, а сè поголемата фреквенција на луѓе и стоки ја става во позиција на речиси незаменлив превентивен чинител, чијашто активност се изразува особено како спречување на влегување на територијата на државата на криминалци или внесување на предмети на казниво дело (оружје, дрога). Покрај ефикасното спречување и откривање на казните дела и нивните извршители, интензивната меѓународна полициска соработка е неизбежна претпоставка за функционирањето и на другите облици на соработка. Така, меѓународната казнено-поправна помош што се остварува меѓу правосудните органи, речиси, е незамислива без агилен придонес на полицијата (во пронаоѓањето на сведоците, вршењето увид или други дејства итн.) Или во постапката на екстрадиција, полицијата преземе дејства на откривање и лишување од слобода на лицето за кое се бара екстрадиција и во обезбедувањето докази што им се ставаат на располагање на судот и на другите органи што ја спроведуваат постапката.

Во определени ситуации полициската соработка се јавува како супститут на формалната казнено-поправна помош. Така, кога последнава не е можна од кој било причини (елементарна може да биде непостоење на билатерален договор за таква помош меѓу државите), може да се искористи полициската комуникација заради размена на информации со цел за спречување на вршење казниви дела или откривање и следење на нивните извршители. Сферата на меѓународни информации од значење за

превенцијата и репресијата на криминалот според тоа е трето, исто така, значајно подрачје на полициска соработка. Информациите со кои располага криминалистичката полиција на секоја држава ни од далеку не се доволни кога станува збор за организиран транснационален криминал, или за откривањето и гонењето за меѓународни злосторства. Нивното ефикасно спречување води кон потребата од развивање методи и организациони, технички и други претпоставки за размена на информациите, како и за нивна централизација на меѓународен план.

Мошне плодотворна за спречувањето на криминалот е и полициската соработка што се состои во размена на искуства, стручно усовршување и едукација на кадарот, размена на информации и, воопшто, унапредување на методите на полициската работа итн. Со исклучок на определени сфери, како што е таканаречениот политички криминал, не постојат никакви отпори на еден таков тренд на сè поширока и поинтензивна комуникација и заеднички настап во превенцијата и во репресијата на криминалот.

Полициски перспективи

Зголемување на заканата од транснационален криминал

Инклинацијата на криминалците да ја преминуваат државната граница и да се инволвираат во транснационалниот криминал секако не е нов феномен, тоа веројатно е исто толку старо колку и границите. Границите се етаблирани со цел да се разграничат надлежностите од страна на секоја држава. Преминувањето на државните граници често им обезбедува на криминалците да ги ублажат или да ги избегнат последиците од своите илегални дејствија. Криминалците за да се спасат од органите на прогон често пребегнуваат и се засолнуваат во други држави.

Сепак и покрај својата историја, постојат силни докази дека транснационалниот криминал денес е сè повеќе распространет и претставува сериозна закана отколку кога било досега, но и сериозен предизвик за државите во борбата за негово сузбивање. Овде на сцена настапува меѓународната полициската соработка како круцијална алатка на земјите против транснационалниот криминал.

Гледано од полициска перспектива, практично одредени поединечни акти на меѓународната соработка константно се потребни за сузбивање на транснационалниот криминал. Првично постои потреба за откривање, документирање и пренесување на основните работни информации за кривични дела; на пример: што се случи, кога, каде, опис на осомничените, повреди. Следно, постои потреба за директни акти на помош при истрага; на пример, лоцирање и апсење на осомничените, собирање на докази, идентификација и интервјуирање сведоци, како и апсењето и екстрадицијата на осомничените. Конечно, тука перманентно има потреба за помош во обвинителството; на пример, депонирање сведоци или

уредување за нивното појавување во судот, обезбедување присуство на истражниот персонал за сведочење во судот, обезбедување на релевантни информации за осомничениот којшто би биле од полза за судијата при одредување на соодветна казна.

Други форми на меѓународна полициска соработка помалку општопризнати, но потенцијално важни, вклучуваат размена на експертиза за имплементација на законот, технологија и ресурси, размена на културни информации и филозофија, споделување на социјални и рекреативни активности. Сето ова придонесува кон олеснување на процесот во борбата со транснационалниот криминал.

За да се постигне солидна меѓународна полициска соработка потребно е да се преземат следниве чекори или да се изврши усогласување на следново: регулирање на односите; усогласување и адаптирање на различни системи, како и правни регулативи. Ова е комплициран процес за државите но неопходен за функционирањето на меѓународната полициска соработка.

Неопходно е надминувања на разликите, комромиси, меѓународни стратегии, потиснување на непријателствата и ривалствата помеѓу државите како и поинтензивен билатерален или мултилатерален пристап и комуникација на политичарите кон градењето на ефективна меѓународна полициска соработка, и да се потенцира важноста и потребата од истата.

Европска полициска соработка

Со договорот од Маастрихт, чијашто основна цел претставува отстранување на административните, граничните и други препреки за слободно движење на луѓето во европскиот простор полициската соработка е подигната на уште повисоко рамниште низ моделот на Европска полиција (Европол). Основа за овој модел претставуваат веќе постојните облици на соработка (групите TREVI, CELAD, задолжени за спречување на дрогата, GAF, со ингеренции во областа на перењето пари, GAM, за соработка во областа на царините итн.) како и Шенгенскиот информационален систем. Договорот предвидува една нова структура што ја сочинуваат три групи: за тероризам, за соработка на оперативната и криминалистичката полиција и за дроги и организиран криминал.² Пречка за поефикасна соработка претставуваат сепак сè уште постојните разлики во казнените процесни законодавства што активноста на полицијата ја сместуваат во претходната неофицијална фаза. Тоа го остава отворено сè уште тешко решливото прашање - до која граница неформалните полициски активности остануваат во таа претходна оперативна фаза, а

²) Nelle, Europa, isierung des Straverfahrens – Strafprozessrecht für Europa? , ZStW 1997/4, стр 739, Demanet, la cooperation polici, ére ne s, arête pas aux frontieres de Schengen RDPC 1996/9-10, стр. 912

кога, пак, преминуваат во мерки на присилба (така на пример, каде што е границата меѓу обичното инвазивното набљудување, со употреба на технички средства со кои се навлегува во приватноста на лицето?).³

Преку Договорот за Европол од 26 јули 1995 година конечно се основа Европска полициска служба (Европол) како меѓународна организација со седиште во ХАГ. По завршувањето на ратификационата постапка, која се одвивала со мало забавување во сите држави членки. Европол – како прва создадена институција во рамките на третиот столб започнува со работа на 1 јули 1999 година. Во согласност со член 261 на Договорот за Европол, Европол е установа на Европската Унија со сопствен правен ентитет. Во организација која во меѓувреме се развивала во централна служба за сузбивањето на криминалот во Европа, во 2006 година се активни околу 600 службеници, од кои 100 службеници од канцелариите за врски испратени од националните служби на над 30 држави. Последново е во интерес на државата членка, која ги испраќа во врска со националното право на оваа земја членка и со почитувањето на важечките одредби за установата на Европол. Протоколот за имунитети (IP) ги ослободува членовите на органите и персоналот на Европол од секоја јуридикција во поглед на усните и писмените изјави, како и дејствија кој се преземени при извршувањето на нивната служба (член 41 од Договорот за Европол во врска со член 81 литера а од протоколот за имунитети).⁴

Со одлука на советот во 2000 година е основан Европскиот полициски колеџ составен од највисоки претставници на државите членки и државите кандидати за членство во ЕУ, чијашто задача е поттикнување на соработката помеѓу националните полициски образовни институции заради развивање на индентични едукативни програми за превенција и репресија на криминалот. Договорот пак од Ница етаблира потесна соработка меѓу Европол и Европска правда. Особено е значајна улогата на Европска правда за развивање на својата активност во судската поддршка на Европол, заради јакнење на борбата против тешките форми на криминал и обезбедување на високо ниво на заштита на граѓаните во просторот на безбедноста, правдата и слободата.

Еден од главните приоритети во контекст на процесот на пристапување на Република Македонија во ЕУ, содржан и во Националната програма за усвојување на правото на ЕУ, беше склучување на договорот за оперативна и стратешка соработка помеѓу Република Македонија и Европол. Договорот е потпишан по пат на размена на писма на 20.9.2011 година, истиот е ратификуван од Собранието на Република Македонија

³) В.поопширно Van de Wungaert and Stessens, Mutual assistance in criminal matters in European Union, Dugard and Wyngaert, стр. 299

⁴) Бернд Хекер (2007): Европско кривично право, Второ, актуализирано и проширено издание, стр. 195

на 5.12.2011 година и е објавен во „Службен весник на Република Македонија“ број 172/11 од 14.12.2011 година. Целта на овој Договор е зајакнување на оперативната и стратешката соработка помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ, преку трансфер на оперативни информации кои сочинуваат лични податоци.

Со овој Договор, всушност, се уредува и проширува соработката помеѓу Република Македонија и Европол, со цел поддршка на државите членки на Европската Унија и Република Македонија во борбата против сериозните форми на меѓународен криминал.⁵

Соработката што се етаблира со овој договор се однесува на сите области на криминал во рамките на мандатот на ЕВРОПОЛ,⁶ Инволвирајќи ги и поврзаните кривични дела.⁷

Интерпол

Имено, почетоците на меѓународната полициска соработка се врзуваат за одделни меѓународни конвенции од почетокот на 20 век, како што е Конвенцијата за трговијата со бело робје од 1904 година, со која е предвидена размена на полициски информации. Како формален почеток се смета, сепак, одржувањето на првиот меѓународен полициски конгрес во Монако, во 1914 година, на кој е расправано за следниве теми: проблемите на лишувањето од слобода, идентификацијата и екстрадицијата на меѓународните престапници и проблемите врзани со создавањето централна меѓународна евиденција.⁸

Задоволни од резултатите на овие дискусии делегатите се договориле

⁵ Член 2 од Договорот за оперативна и стратешка соработка помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ, во понатамошниот текст – Договор за соработка помеѓу Европол и Македонија.

⁶ Незаконска трговија со дрога, нелегални активности поврзани со перење пари, криминал поврзан со нуклеарни и радиоактивни супстанции, нелегален шверц на имигранти, трговија со луѓе, криминал поврзан со моторни возила, убиство, тешка телесна повреда, недоволена трговија со човечки органи и ткива, киднапирање, илегално задржување/држење и земање заложници, расисам и ксенофобија, организиран грабеж, недоволена трговија на културни добра, вклучено антиквитети и уметнички дела, измама и фалсификување, рекетирање и изнуда, фалсификување и пиратерија на производи, фалсификување на административни документи и нивна трговија, фалсификување на пари и средства за плаќање, компјутерски криминал, корупција, недоволена трговија со оружје, муниција и експлозиви, недоволена трговија со загроени животински видови, недоволена трговија со загроени растителни видови и сорти, еколошки криминал, недоволена трговијата со хормонски супстанции и други поттикнувачи на раст.

⁷ Поврзани кривични дела се кривични дела извршени со цел набавка на средства за извршување на криминалните дејствија, кривични дела извршени со цел олеснување или извршување на такви дејствија и кривични дела заради осигурување неказниост на такви дејствија – член 3 став 2 од Договор за помеѓу ЕВРОПОЛ и Македонија.

⁸ Владо Камбовски (2005): Организиран криминал. Скопје, стр. 331

повторно да се состанат во Букурешт во 1916 година, со намера тогаш да предложат создавање меѓународен орган со централизирани криминалистички податоци. Првата светска војна, која започнала само три месеци по конгресот во Монако, го оневозможила ова собрание. По неколку неуспешни обиди во 1923 година на иницијатива на директорот на Виенската полиција, Јохан Шобер (Шобер се смета за основач на Интерпол, кариерата ја почнал во Виенската политичко-административна служба, но набргу преминал во полицијата. За време на Првата светска војна бил шеф на Виенската политичка полиција. Интересно е тоа што Шобер поканил за учество на Вториот конгрес на судската полиција и испратил лично на полициските шефови на одделни градови, а не на држави) во Виена (Австрија) се одржал Вториот меѓународен конгрес на судската полиција, на кој учество зеле делегати (131) од 19 земји и од Риека која тогаш била слободна територија. На конгресот делегатите се согласиле да основаат Меѓународна комисија на Криминалистичката полиција со седиште во Виена. Донесен е Статут од 10 члена. На Конгресот делегатите својата работа ја концентрирале на истите цели што доминирале на првиот конгрес во Монако. Виена е избрана за седиште на секретаријатот на Меѓународна комисија на криминалистичката полиција бидејќи Австрија понудила да го финансира нејзиното работење. Д-р Јохан Шобер бил назначен за претседател на Извршниот комитет, а д-р Оскар Дреслер, адвокат и шеф на Федералната комисија на Австрија, за секретар на Меѓународната комисија на криминалистичката полиција. Со тоа Австрија станала лулка на Интерпол.

На Второто генерално собрание на Меѓународна комисија на криминалистичката полиција кое се одржало во Берлин – Германија во 1926 година е сугерирано секоја земја членка на МККП да формира централна полициска единица за меѓународна соработка во рамките на националните полициски служби. Ова се смета за почеток на формирањето на сегашните национални централни бироа (НЦБ) кои се единствени централни полициски служби за соработка на земјите членки со модерната МОКП – Интерпол. Резолуцијата за основање на НЦБ е донесена во 1927 година.

На генералното собрание, одржано во Антверпен – Белгија во 1930 година, започнува организационата независност преку гласање на делегатите на конгресот за избор на членови во Извршниот комитет (кој претходно по автоматизам се бирале од редот на високите полициски функционери на федерална полиција на Австрија). Во Секретаријатот се основни неколку специјализирани оддели: Меѓународно централно биро, Канцеларија за меѓународни полициски евиденции и Биро за фалсификувани патни исправи.

Во 1932 година Шобер починал. По неговата смрт се направени измени во Статутот на МККП. Востановена е функцијата генерален секретар на

Секретаријатот на МККП (на која е избран комесарот на полиција на Австрија, Михаел Скубл).

Во 1935 година е воспоставена меѓународна радио мрежа за размена на полициски информации.

Во 1938 година во Букурешт е одржано последното собрание на МККП пред Втората светска војна. Истата година нацистите го смениле генералниот секретар Скубл и на негово место го назначиле шефот на полицијата на Австрија Ото Штајнхаус. Слободните земји го прекинале своето членство во МККП што значело престанок на нејзиното функционирање како меѓународна организација. Во 1942 година седиштето на МККП е префрлено во Берлин со што потпаѓа под целосна контрола на нацистичка Германија.⁹

По Втората светска војна, новиот дух на меѓународна солидарност и блискост на интересите на победничките сили, како и на ново ослободените земји ја реформира и потребата од интензивна полициска соработка и нејзино институционализирање. Во 1946 година, по иницијатива на Florent Louwage (Белгиски криминалист кој дотогаш бил потпретседател на МККП, а во текот на Втората светска војна бил генерален инспектор на Белгиската служба на државна безбедност) Белгија по дипломатски пат свика меѓународна конференција одржана во Брисел (3-5.6.1946 г., 15. Генерално собрание на МККП) во присуство на делегати на деветнаесет-дваесет држави. На Конференцијата е обновена работата на Меѓународната комисија, донесен е нов статут и одлука за пренесување на нејзиното седиште во Париз.¹⁰

Франција е избрана како најпогодна земја за седиште на МККП поради местоположбата, телекомуникациските капацитети и околноста што во тоа време Европа била интересна локација за меѓународните криминалци.

Советот на Европа во 1958 година заклучи дека Интерпол не е невладина организација, додека пак Економскиот и социјалниот совет на ООН во 1971 година склучи специјален договор за соработка, со кој Интерпол се третира како меѓувладина организација. Денес седиштето на Лион се наоѓа во Франција.

Соработка на безбедносните служби на Република Македонија со Интерпол

Соработката на безбедносните служби на Република Македонија во периодот од Втората светска војна до денот на осамостојувањето на земјата (8.9.1991 година) се одвивала во рамките на тогашната СФРЈ преку НЦБ Интерпол-Белград. Повеќето источноевропски (во тоа време социјалистички) држави во периодот на студената војна го прекинале

⁹⁾ Методија Ангелевски (2007): Вовед во криминалистиката. Скопје, стр. 118-120

¹⁰⁾ Владо Камбовски (2005): Организиран криминал. Скопје, стр. 332

своето членство во Интерпол. Во тоа време од земјите со социјалистичко уредување само Југославија и Романија останале членки на Интерпол. Република Македонија има едногодишен вакуум во соработка со Интерпол, и тоа во периодот од нејзиното осамостојување (од септември 1991 год) до септември 1992 година, кога на 62. Генерално собрание во Аруба-Аруба станува рамноправна членка на Интерпол. Со приемот на Република Македонија во Интерпол започнува и фазата на организирање национален сервис за соработка со Интерпол. До 1995 година меѓународната размена на информации се реализира преку тогашниот Инспекторат за потраги што спаѓал во склопот на Управата за криминалистичка полиција.

Закон за меѓународна соработка во кривичната материја

Законот за меѓународна соработка во кривичната материја Собранието на Република Македонија го донесе на седница одржана на 14 септември 2010 година, а прогласен е на 20.9.2010 г., „Службен весник на РМ“ бр.124.

Значење на изрази

Домашен надлежен орган е Министерството за правда, домашен правосуден орган или прекршочен орган што постапува по барањата за меѓународна соработка во РМ.

Странски надлежен орган е орган на странска држава кој според законодавството на странската држава, односно според меѓународен договор е надлежен за меѓународна соработка

Домашен правосуден орган е суд или јавно обвинителство кои со закон се надлежни за меѓународна соработка во РМ.

Меѓународна правна помош

Поим

Меѓународната правна помош опфаќа:

- извршување процесни дејствија, како што се доставување на списи, писмени докази и предмети што се во врска со кривичната постапка во државата молител;
- доставување на спонтани информации;
- размена на определени информации и известувања;
- привремен пренос на лица лишени од слобода;
- прекугранично набљудување;
- контролирана испорака;
- користење на лица со прикриен идентитет;
- заеднички истражни тимови;
- следење на комуникации;
- испитување по пат на видеоконференција;

- испитување по пат на телефонска конференција;
- претрес на простории и лица;
- привремено обезбедување на предмети, имот или средства кои се во врска со кривичното дело;
- привремено замрзнување, заплenuвање и задржување на фондови, банкарски сметки и финансиски трансакции или приноси од кривично дело;
- конфискација на имот и имотна корист;
- одземање на предмети;
- заштита на личните податоци;
- кривична и граѓанска одговорност на функционерите и
- доставување на изводи од казнена евиденција.

Соработката помеѓу државите се започнува со замолница. Замолницата задолжително се поднесува во писмена форма. Истата ги содржи следниве елементи: назив на органот што ја составил и назив на органот до кој е упатена, правна основа за давање на меѓународна правна помош, опис на дејствијата и причината за поднесување на замолницата, законски назив на стореното кривичното дело и краток опис на фактичката состојба, лични податоци и државјанство на лицето во врска со кое се бара меѓународната правна помош, својство на лицето во конкретната постапка и назив на списокот што се доставува и име и адреса на примателот во случај на достава на судски и други списи.

Замолницата и списите е неопходно да бидат потпишани, а истовремено и заверени со печат на правосудниот или друг надлежен орган од кој се доставуваат. Доколку податоците содржани во замолницата, а исто така и приложените списи не се доволни од органот што ги доставил, може да се побараат дополнителни податоци и списи во разумен рок од денот на добивањето на замолницата.

Домашниот надлежен орган ќе постапи на начин кој е означен во замолницата. По замолницата на странскиот надлежен орган се решава без одлагање. Кога домашниот надлежен орган ќе оцени дека не е во состојба да постапи по замолницата во посебно определениот рок, а од друга страна земајќи предвид дека секое одлагање би довело до значително нарушување на постапката пред странските надлежни органи, домашниот надлежен орган без одлагање ќе го извести странскиот надлежен за времето неопходно за постапување по замолницата, исто така ќе го извести за начинот по кој може да се постапи и причините поради кои не може да се постапи во целост по замолницата.

Екстрадиција

Екстрадицијата на лице врз база на распишана меѓународна потерница се дозволува за кривични дела за кои според домашната легислатива

е пропишана казна затвор од најмалку една година. Екстрадицијата се дозволува поради извршување на правосилна изречена казна затвор, доколку лицето кое се бара има да доиздржи казна од најмалку 4 месеци. Екстрадицијата се дозволува доколку делото за кое се бара е казниво според Кривичниот закон на Република Македонија.

Екстрадираното лице не може да биде гонето, судено или подложено на казна или пак на која било друга мерка на ограничување на слободата или екстрадирано во друга држава за кое било кривично дело извршено пред екстрадицијата, а кое не е предмет на екстрадиција, освен во следниве околности: надлежниот орган овозможи одобрение за екстрадиција и ги достави неопходните документи заедно со изјава на записник од екстрадираното лице или екстрадираното лице, иако имало можност во рок од 45 дена од денот на неговото пуштање на слобода не ја напуштило територијата на државата во која е екстрадирано или доколку по напуштањето на нејзината територија повторно се вратило.

Шенгенска спогодба

Едно од основните човекови права врз кое се заснова Европската Унија е правото на слободно движење. Сепак, ваквото право довело до несогласување помеѓу државите членки. Така некои држави членки сметале дека ваквото начело би требало да се примени само врз државите членки на Европската Унија, а други пак се залагаат за слободно движење на се што би значело крај на внатрешната гранична контрола.

Во текот на 80-тите години на минатиот век, се отвори дебата за значењето на концептот на слободно движење на лица во Европа. Некои држави членки имаа став дека ова треба да важи само за граѓаните на ЕУ, што подразбираше одржување на внатрешните гранични проверки со цел да се направи разлика меѓу граѓаните на ЕУ и недржавјани на ЕУ. Спроведувањето на Шенгенската спогодба од 1985 година, во нејзиниот најважен дел (член 7), со кој се укинува контролата на луѓето и поместувањето на надворешните граници и овозможува премин преку заедничките граници на сите места без гранична контрола, било предвидено најдоцна до 1.1.1990 година. За да се спроведе истата било потребно да се подготвата низа мерки таканаречени „мерки за усогласување“, со кој требало да се надомести укинувањето на граничната контрола во внатрешните граници на државите потписнички на Спогодбата. По 5-годишно договарање петте држави потписнички на Договорот од 1985 година ги утврдија и потпишаа мерките на усогласување на 19.6.1990 година во Шенген, со што е создадена Конвенцијата за спроведување на Шенгенската спогодба, често нарекувана Втора Шенгенска спогодба. Истата стапува во сила 1.9.1993 година, но нејзините одредби не можеле практично да се применат сè додека не се осигурат нејзините технички и

правни предуслови. Во практична смисла Конвенцијата стапува во сила на 26.3.1995 година.

Основните цели на Конвенцијата се: Укината гранична контрола помеѓу државите потписнички, воспоставување заеднички надворешни граници, изградба на единствена имиграциона политика и усвојување додатна процедура која ќе овозможи спроведување на овие цели. Процедурите подразбираат воспоставување на контролни механизми на заедничките надворешни граници, стандарди за издавање виза и блиска соработка на органите надлежни за гранична контрола. Оваа слобода на движење во Шенген зоната беше, исто така, придружена со компензаторни мерки со цел да се задржи на високо ниво на безбедност без внатрешните гранични контроли. Овие компензаторни мерки вклучуваат формирање на заедничка визна политика за престој до три месеци (визите за повеќе од три месеци се решени на национално ниво), подобрување на координацијата меѓу полицијата, царината, судството и преземање дополнителни чекори за борба против тероризмот и организираниот криминал. Покрај ова секоја држава потписничка се согласи за повторно воведување на контрола на меѓусебните граници, но само во посебни околности (општо сериозна закана за јавната политика или јавната безбедност) како и во случај навремена основа. Врз основа на Шенгенскиот договор државјаните на државите потписници стекнале право на слободно движење преку границите на државите потписници без какви било идентификациони документи на граница. Шенгенската зона без граници во моментот вклучува вкупно 25 држави: 22 од 27-те членки (со исклучок на Бугарија, Кипар, Ирска, Романија и Обединетото Кралство), инклузивно Исланд, Норвешка и Швајцарија кои не се членки на Европската Унија. Притоа Ирска и Велика Британија не се дел од Шенген зоната, но тие учествуваат во одредени сегменти од Шенген врз основа на таканаречен *opt in* режим. Согласно со овој режим овие држави можат да избираат кои од правилата на Шенген ќе важат и за нив. Тие не земаат учество во некои аспекти на Шенген (на пример, полицијата и судската соработка) и не гласаат за овие прашања во рамките на советот, не учествуваат во Шенген правилата за слободно движење на лица, надворешните гранични контроли и визната политика и не гласаат за нив. Ирска и Велика Британија ги задржаа своите гранични контроли и имаат билатерален договор за слободно движење.

За имплементацијата на договорот од Шенген, државите членки се договориле да се укинат внатрешните граници и контролата на истите, но во исто време имаат обврска за засилена контрола на надворешните граници на ЕУ и лицата кој влегуваат на територија на Унијата тоа е можно врз основа на заедничката база на податоци на државите-членки, таканаречен Шенгенски информативен систем (кратеница од англиски јазик SIS). Овој систем им овозможува на граничната и полициската контрола, на

органите надлежни за издавање визи, на царинските и правосудни органи на ЕВРОПОЛ и ЕВРОПРАВДА да имаат пристап до податоците за лицата, предметите и моторни возила.

ПРИМЕР

Лирим Јакупи-Нацист

Лирим Јакупи-Нацист е еден од најопасните криминалци и екстремисти на Балканот, осудуван за убиства, терористички напади и киднапирања во Косово, Македонија и Србија.

Јакупи е учесник во сите поголеми безбедносни инциденти кои се случува во Република Македонија по вооружениот конфликт во 2001 година, а воедно се верува дека Јакупи учествувал во истиот. Приказната започнува кога по расформирањето на ослободителната војска на Прешево, Бујановац и Медвеѓе чиј припадник е Јакупи побегнува во Македонија. Во 2004 година тој се појавува со групата на Агим Красниќи, преземајќи ја контролата врз скопското село Кондово и заканувајќи се дека ќе го бомбардираат Скопје во времето на референдумот против новата територијална поделба на земјата. Во 2004 година, исто така, тој партиципирал во напад на полициска патрола во скопската населба Шуто Оризари при што двајца полицајци се ранети. Македонската полиција кон крајот на истата година го лоцира Јакупи во Тетово поточно во стан на булеварот *Илинденска* кај студенти од Косово кои се школувале на еден од тетовските универзитети. При опсадата на станот загинава еден од неговите помагачи-студент од Прешево. Јакупи побегнува ранет и покрај фактот што бил опколен од македонските полициски сили. Од 2004 година тој е на таканаречената црна листа на САД, а само една година подоцна од државите членки на Европската Унија е прогласен за персона нон грата.

По бегството, Лирим Јакупи е уапсен и е ставен зад решетки во Косово. На 18 август 2007 година командант Нацист инклузивно со уште седум затвореници побегнува од затворот Дубрава (каде што отслужувал 40 години затворска казна), откако почнале да пукаат кон стражарите, кои биле преокупирани одговарајќи на нападите од надворешната страна на ѕидините на тој затвор.

Лирим Јакупи заедно со Рамадан Шити пребегнува во Република Македонија. Тие заедно во околината на Тетово организираат паравоена униформирана екстремистичка група, наводно блиска со Албанската национална армија и се статационираат во село Бродец.

Операцијата *Планинска бора* е името на големата полициска акција што ја спроведоа специјалните сили на македонското МВР, на 7 ноември 2007 година, во шарпланинското село Бродец над Тетово. Операцијата е спроведена за отстранување и разбивање на албанските терористичко-екстремистички криминални групи дојдени од Косово, кој се закануваа

со рушење на мирот и стабилноста на Република Македонија. По неколкумесечни провокации на албанските терористички групи од Косово на подрачјето на Тетовскиот регион, македонските специјални полициски сили ја спроведоа акцијата *Планинска бура*. Според полициските извори, операцијата започнала со жестоки вооружени пресметки помеѓу македонските специјални сили и албанските екстремисти во селото Бродец во 4 часот изутрина. Жестоките вооружени престрелки траеле 10 часа сè до 14 часот попладне кога екстремистичката криминална банда била целосно разбиена и уништена. Акција македонските сили ја спровеле со логистичка поддршка од три хеликоптери на АРМ и со повеќе оклопни возила. Терористите кои најпрвин се наоѓале над селото, исплашени од жестокиот напад на полицијата, се засолниле во повеќе селски куќи и селската џамија, а потоа еден дел низ шумата пребежал преку државната граница. Во акцијата се убиени осум албански екстремисти, меѓу кои и соработникот на Лирим Јакупи Рамадан Шити (24 год). Уапсени се 12 екстремисти и запленето е големо количество на огнено и тешко оружје (модерни противтенковски и противавионски проектили), кое според полициски извори било доволно за вооружување на 150 лица и за водење на повеќемесечни вооружени герилски борби. Лирим Јакупи-Нацист завршува ранет, но сепак успева да пребегне во Косово.

Во 2010 година македонската полиција кај Блаце и кај Свиларе пронајде големи количества на оружје и муниција, а во Свиларе во престрелка со полицијата загинава близок соработник на Јакупи, кој во 2004 година му помогнал да побегне од станот во Тетово.

Кон средината на 2009 година истрага против Јакупи покренуваат и српските власти, по сериите напади кај Бујановац и во Прешево наведувајќи дека тој директно учествувал или праќал членови на својата група со минофрлачи да гаѓаат кон полицијата и да фрлаат бомби на станбена зграда во Прешево. Во два одвоени инцидента тогаш биле ранети 4 лица, двајца припадници на полицијата и една жена и едно дете од албанска националност.

Лирим Јакупи-Нацист е повторно уапсен на 5.9.2010 година од страна на косовската полиција во колаборација со Интерпол. По претходно добиени оперативни сознанија, тој е уапсен на улица „Бајрам Бахтари“ во Приштина, каде што се најдени и автоматска пушка-калашников, две гранати и два пиштола, при што е сместен во 48-часовен полициски притвор. Македонските полициски сили и Косовските полициски сили се во перманентен контакт, откако е спроведена полициската акција против Лирим Јакупи-Нацист. Република Македонија има распишано активна потерница за Лирим Јакупи уште во 2004 година за обид за убиство на полициски службеници при интервенцијата во Шуто Оризари и обидот за негово апсење во Тетово истата година. Екстрадицијата за озогласениот

криминалец по кого Република Македонија и Србија имаат распишано меѓународна потерница, а исто така треба да одговара и за сторени кривични дела во Косово е формално невозможна. Од Министерството за правда на Република Македонија се пледира дека според процедурата лицето кое се бара по потерница мора да се лоцира, треба да стаса официјално известување од Интерпол, по што властите упатуваат барање за екстрадиција. Скопје и Приштина немаат потпишано договор за екстрадиција, но сепак постои можност Јакупи да ѝ биде испорачан на Република Македонија врз основа на меѓународните конвенција, затоа што помеѓу Република Македонија и Косово постоеле и други случаи за екстрадиција па активностите се извршувале нормално. Покрај се Лирим Јакупи-Нацист не е испорачан ниту на Македонија ниту на Србија, туку тој останува во Косово да издржува казна затвор.

Во 2014 година Лирим Јакупи-Нацист е повторно уапсен во Косово веднаш по издржувањето на шестгодишната затворска казна, на излезот од затворот Дуброва, од страна на инспекторите на Еулекс. Исто така, од страна на истражен судија е прифатено барањето на специјалниот обвинител на Еулекс да го задржи зад решетки бегалецот по кого Република Македонија трага 10 години. Судот во Скопје во два наврати му изрече пресуди во траење од по 15 години кој во меѓувреме достигнуваат правосилност. Едната за напад на полициска патрола во скопска Шутка, а втората за терористички активности во селото Бродец во 2007 година Тој е уапсен врз основа на распишана меѓународна потерница преку Интерпол. За неговото апсење веднаш е известена македонската полиција. Испораката на Лирим Јакупи во Република Македонија, покрај сè, останува само теоретска, бидејќи тој се товари за кривични дела и во Косово. Во тој период Јакупи се соочува со обвиненија во врска со бегството од затворот Дубрава во 2010 година и за тероризам, за кој е прогласен за виновен и се здобива со долгогодишни затворски казни.¹¹

Заклучок

Инклинацијата на криминалците да ја преминуваат државната граница и да се инволвираат во транснационалниот криминал секако не е нов феномен, тоа веројатно е исто толку старо колку и границите. Границите се етаблирани со цел да се разграничат надлежностите од страна на секоја држава. Преминувањето на државните граници често им обезбедува на криминалците да ги ублажат или да ги избегнат последиците од своите илегални дејствија. Криминалците за да се спасат од органите на прогон често пребегнуваат и се засолнуваат во други држави.

Сепак и покрај својата историја постојат силни докази дека транснационалниот криминал денес е сè повеќе распространет и

¹¹⁾ <http://www.vecer.mk/ekstradicijata-na-lirim-jakupi-nacist-neizvesna>

претставува сериозна закана, отколку кога било досега, но и сериозен предизвик за државите во борбата за негово сузбивање. Овде на сцена настапува меѓународната полициската соработка како круцијална алатка на земјите против транснационалниот криминал.

Клучни елементи на меѓувладината соработка се: билатерализам, законитост, ефикасност и конзистентност, коишто придонесуваат во конкретниот случај за успешна меѓународна полициска соработка.

Сепак, неопходно е надминувања на разликите, компромиси, меѓународни стратегии, потиснување на непријателствата и ривалствата помеѓу државите, како и поинтензивен билатерален или мултилатерален пристап и комуникација на политичарите кон градењето на ефективна меѓународна полициска соработка, и да се потенцира важноста и потребата од истата.

Република Македонија активно соработува со Европол и Интерпол.

Еден од главните приоритети во контекст на процесот на пристапување на Република Македонија во ЕУ, содржан и во Националната програма за усвојување на правото на ЕУ, беше склучување на договорот за оперативна и стратешка соработка помеѓу Република Македонија и Европол. Договорот е потпишан по пат на размена на писма на 20.9.2011 година, истиот е ратификуван од Собранието на Република Македонија на 5.12.2011 година и објавен е во „Службен весник на Република Македонија“ број 172/11 од 14.12.2011 година. Целта на овој Договор е зајакнување на оперативната и стратешката соработка помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ, преку трансфер на оперативни информации кои сочинуваат лични податоци.

Со овој Договор, всушност, се уредува и проширува соработката помеѓу Република Македонија и Европол, со цел поддршка на државите членки на Европската Унија и Република Македонија во борбата против сериозните форми на меѓународен криминал.¹²

Соработката што се етаблира со овој договор се однесува на сите области на криминал во рамките на мандатот на ЕВРОПОЛ,¹³ инволвирајќи

¹²⁾ Член 2 од Договорот за оперативна и стратешка соработка помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ, во понатамошниот текст – Договор за соработка помеѓу Европол и Македонија.

¹³⁾ Незаконска трговија со дрога, нелегални активности поврзани со перење на пари, криминал поврзан со нуклеарни и радиоактивни супстанции, нелегален шверц на имигранти, трговија со луѓе, криминал поврзан со моторни возила, убиство, тешка телесна повреда, недозволена трговија со човечки органи и ткива, киднапирање, илегално задржување/држење и земање заложници, расисам и ксенофобија, организиран грабеж, недозволена трговија на културни добра, вклучено антиквитети и уметнички дела, измама и фалсификување, рекетирање и изнуда, фалсификување и пиратерија на производи, фалсификување на административни документи и нивна трговија, фалсификување на пари и средства за плаќање, компјутерски криминал, корупција, недозволена трговија со оружје, муниција и експлозивни, недозволена трговија со загрозувани животински видови,

ги и поврзаните кривични дела.¹⁴

Имплементацијата на Договорот од страна на надлежните органи во Република Македонија е во координација на Одделението за ЕВРОПОЛ како назначена контакт точка за соработка помеѓу ЕВРОПОЛ и националните органи.

Имплементацијата опфаќа и обврска за назначување на офицер за врска на Република Македонија во седиштето на Европол во ХАГ, Холандија. Потпишувањето на оперативниот договор овозможува поефикасна оперативна соработка и директно учество на Република Македонија во аналитичките работни досиеја на ЕВРОПОЛ. Како што веќе наведовме тоа се бази на податоци за конкретни криминални области, наменети за пообемно собирање на податоци за криминални дејствија кои се под надлежност на ЕВРОПОЛ со цел за нивна анализа и проверка.

Исто така, значајно од аспект на соработката помеѓу Република Македонија и ЕВРОПОЛ е Меморандумот за разбирање за воспоставување на безбедна комуникациска врска и Билатералниот договор меѓу РМ и ЕВРОПОЛ за поврзување на компјутерски мрежи што зависи од решавање на различните позиции во однос на државното име на нашата држава.

Соработката на безбедносните служби на Република Македонија во периодот од Втората светска војна до денот на осамостојувањето на земјата (8.9.1991 година) се одвивала во рамките на тогашната СФРЈ преку НЦБ Интерпол-Белград. Повеќето источноевропски (во тоа време социјалистички) држави во периодот на студената војна го прекинале своето членство во Интерпол. Во тоа време од земјите со социјалистичко уредување само Југославија и Романија останале членки на Интерпол. Република Македонија има едногодишен вакуум во соработка со Интерпол и тоа во периодот од нејзиното осамостојување (од септември 1991 год.) до септември 1992 година, кога на 62. Генерално собрание во Аруба-Аруба станува рамноправна членка на Интерпол. Со приемот на Република Македонија во Интерпол започнува и фазата на организирање национален сервис за соработка со Интерпол. До 1995 година меѓународната размена на информации се реализира преку тогашниот Инспекторат за потраги што спаѓал во склопот на Управата за криминалистичка полиција.

Во 1995 година во рамките на Секторот за општ криминалитет при Службата на криминалистичка полиција се формира Одделение за

недозволена трговија со загроени растителни видови и сорти, еколошки криминал, недозволена трговијата со хормонски супстанции и други поттикнувачи на раст.

¹⁴⁾ Поврзани кривични дела се кривични дела извршени со цел набавка на средства за извршување на криминалните дејствија, кривични дела извршени со цел олеснување или извршување на такви дејствија и кривични дела заради осигурување неказниност на такви дејствија – член 3, став 2 од Договор за помеѓу ЕВРОПОЛ и Македонија.

потраги и соработка со Интерпол. Во рамките на Одделението за прв пат е систематизирано и работно место офицер за врски со Интерпол. Праксата демонстрирала дека сведувањето на делокругот на активностите од областа на меѓународната криминалистичка соработка само во рамките на Секторот за општ криминалитет (доколку се земе предвид дека со Интерпол се разменуваат информации и за недозволена трговија со дрога, економски криминалитет и др.) е претесно. Затоа тогашното Одделение за потраги и за соработка со Интерпол, во почетокот на 1999 година, со натамошната реорганизација на МВР прераснало во самостојна Управа за Интерпол, која продолжила да функционира во рамките на службата за криминалистичка полиција при МВР. Со ваквиот реформски потфат се отвориле поволни услови за работа на НЦБ Интерпол - Скопје во вистинска смисла на зборот. Така, тогаш за првпат во работењето на Интерпол - Скопје е етаблиран линискиот принцип на криминалистичко работење; воспановен е административен дел за следење на работењето и за водење на евиденции од делокругот на меѓународната полициска соработка; создавање на централна картотека за работењето на Управата и др. Република Македонија во тој поглед перманентно се труди да се модернизира следејќи ги новите предизвици.

Значителна улога во сузбивањето на транснационалниот криминал зазема и Шенгенскиот информативен систем.

Информациони систем на Шенген зоната инкорпорира два оперативни системи-Шенгенскиот информативен систем (SIS а сега веќе ажуриран преминува во SIS II) и Визниот информативен систем (Visa Information System-VIS). Шенгенскиот информативен систем овозможува пристап до податоци за лица кои се државјани на трети држави на кои не им е дозволен влез во Шенген зоната, односно лица кои се во категоријата на „непожелни“ поради илегалната имиграција, трговијата со дрога, тероризам и други сериозни кривични дела. Елементарната цел на овој информативен систем е во согласност со Шенгенската конвенција која пак има за цел да обезбеди одржување на јавниот ред и јавната безбедност, како и националната безбедност на државите членки. Оттука, целите на Шенгенскиот информативен систем се да им асистира на договорните страни со информации, како и обезбедување на јавна сигурност и ред без исклучок на сигурноста на државите. Тој е составен од централниот информативен систем во Стразбург (SIS) и националните информативни системи во поединечни држави членки кои се потписнички на Шенгенската спогодба (N-SIS).

Согласно со Одлуката на ЕУ за либерализација на визниот режим со Република Македонија донесена на 19 декември 2009 година на македонските државјани им се овозможува безвизен влез и престој до 90 дена, во период од 6 месеци во државите потписнички на Шенгенскиот договор.

За престој подолг од 90 дена потребно е државјаните на Република Македонија да аплицираат за долгорочна виза или за дозвола за престој.

Државјаните на Република Македонија добиваат печат за влез и излез од територијата на Грција на посебен лист, кој може да се подигне од: граничните премини со Грција, канцеларијата за врски на Грција во Скопје, конзулатот на Грција во Битола.

Екстрадицијата претставува круцијална алатка при меѓународната соработка на државите.

Екстрадицијата е форма на меѓународната соработка во сузбивањето на криминалот што се состои во предавање, под одредени услови и постапки, на сторителот на казниво дело од една на друга држава поради казнено гонење или извршување на казнената санција што таму му е изречена. Република Македонија има етаблирано екстрадициона практика. Но земајќи ја предвид комплексната природа на меѓународните односи инклузивно со различните национални законодавства не секогаш може да се операционализира екстрадициона постапка. Како пречка може да се појават многу фактори, како на пример непостоењето на договор за екстрадиција, неисполнување на основните принципи или пак применувањето на територијалниот принцип (случајот со Лирим Јакупи) при што Косово повикувајќи се на истиот добива првенство кривичниот процес итн.

Користена литература

- Ангелевски, М (2007): Вовед во криминалистиката. Скопје
- Бернд Х. (2007): Европско кривично право. Второ, актуализирано и проширено издание
- Easton, M.: Readings on Criminal Justice, Criminal Law & Policing, Maklu, Apr 1, 2009
- Fletcher, M., Loof, R., Gilmore, W.: Eu Criminal Law and Justice, Edward Elgar Publishing, Nov 1, 2008
- Камбовски, В. (1998): Меѓународно казнено право, Скопје
- Камбовски, В. (2004): Казнено право - Општ дел, Скопје
- Камбовски, В. (2005): Правда и внатрешни работи на Европската Унија, Скопје
- Камбовски, В. (2005): Организиран криминал, Скопје
- КАРАНАКОВА, К. (2008) „Екстрадицијата како вид меѓународна соработка на државите во кривичните работи“, магистерски труд одбранет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје
- Касезе, А. (2009): Меѓународно казнено право, Просветно дело, Скопје
- Китичаисари, К. (2010): Меѓународно кривично право, Табернакул, Скопје

Koenig, D., Das, D.: International Police Cooperation: A World Perspective, Lexington Books, May 1, 2001

Occhipinti, J.: The Politics of Eu Police Cooperation: Toward a European FBI?, Lynne Rienner Publishers, 2003

Occhipinti, J.: The Politics of Eu Police Cooperation: Toward a European FBI?, Lynne Rienner Publishers, 2003

Tuzner, M.: Intelligence Cooperation Practices in the 21st Century: Towards a Culture of Sharing, IOS Press, Sep 1, 2010